

בס"ד. שיחת ש"פ בחוקותי, כ"ב אייר, ה'תשי"ט.

בלתי מוגה

א. על הפסוק "אם בחוקותי תלכו"¹, איתא בתרגום ועוד מפרשים² ש"בחוקותי" הם המצוות.

ואע"פ שבמצוות יש ג' סוגים, משפטים עדות וחוקים³, מ"מ, נאמר כאן "בחוקותי", אף שהכוונה אינה רק לסוג המצוות ד"חוקים", אלא לכללות המצוות — כיון שמצינו שגם כללות המצוות נקראים בשם חוקים, כמ"ש⁴ "ויצונו גו' את כל החוקים האלה (כללות המצוות) ליראה את ה'".

והטעם שכל המצוות נקראים בשם חוקים — כי, כל המצוות, גם אלו שהשכל מחייבם, כמארז"ל⁵ "אילמלא לא ניתנה תורה היינו למידין צניעות מחתול כו'", צריכים לקיימם מתוך קבלת עול, כמו חוקים⁶, "חוקה חקתי גזירה גזרתי"⁷.

וכמארז"ל⁸ הידוע "לא יאמר אדם אי אפשי כו' אלא אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי" — "גזר" דייקא, גזירה גזרתי.

ב. אמנם, בפירוש רש"י (מתורת כהנים) איתא: "יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר ואת מצוותי תשמרו הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים אם בחוקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה".

ולכאורה⁹: מנא לי' שקאי על העמל בתורה — הרי הראי' מזה ש"קיום המצוות אמור" היא רק ש"בחוקותי תלכו" לא קאי על קיום המצוות, אלא על לימוד התורה, אבל מנא לי' שהפירוש הוא "שתהיו עמלים בתורה"?

והביאור בזה:

הלשון הרגיל הוא — תורה, וכיון שכאן נקראת התורה בלשון "חוקה", "בחוקותי" — הרי זה רומז על ענין העמל שבתורה.

(1) ריש פרשתנו.

(2) ספורנו עה"פ. ועוד.

(3) ראה גם ד"ה אם בחוקותי דש"פ בחוקותי ה'ש"ת פ"ד (סה"מ ה'ש"ת ס"ע 90 ואילך). ועוד.

(4) ואתחנן ו, כד.

(5) עירובין ק, סע"ב.

(6) ראה לקו"ש חט"ו ע' 248. וש"נ.

(7) במדב"ר ר"פ חוקת. ועוד.

(8) תו"כ ופרש"י קדושים כ, כו.

(9) ראה גם לקו"ש חי"ז ע' 313 ואילך.

"חוקה" — הו"ע שאין לו מקום בשכל, והיינו, שלא זו בלבד שמצד השכל אין טעם לדבר, אלא יתירה מזה, שמצד השכל יש קושיא על הדבר, כלשון חז"ל¹⁰ ש"אומות העולם מונין את ישראל כו", כיון שזהו היפך השכל.

וכאשר אדם צריך להניח את שכלו ולעשות היפך השכל — הרי זה ענין של עמל, כי, מעלת האדם היא היותו שכלי, וכאשר מבטל את השכל, הרי הוא מבטל ענינו העיקרי, ולכן הרי זה עמל גדול.

וזהו "אם בחוקותי תלכו", "שתהיו עמלים בתורה" — שלימוד התורה צריך להיות באופן שיניח את שכלו ויעסוק בתורה גם כאשר אין לו טעם שכלי ועריבות ("געשמאַק") בהלימוד.

ג. והנה, דובר כמ"פ בענין התוארים שבתורה, שהתואר צריך להיות מתאים לא רק בענין אחד, אלא גם בכל הפרטים. ועד"ז בענין "עמלים בתורה", שמלבד העמל שיש בכך שמניח את שכלו, צריך להיות בתורה גם עמל כפשוטו.

ולכאורה: ענין העמל שייך רק בענינים הקשורים עם גשמיות העולם, דכיון שמתעסק עם החומר או הגשם לבררו ולזככו עד שהגשמי עצמו יתחיל להכריז אלקות, ע"ד מ"ש¹¹ "ויקרא גו' א-ל עולם", לא רק "א-ל העולם", אלא "א-ל עולם", שהעולם עצמו הוא אלקות¹² — הנה על זה יש צורך ב"עמל";

משא"כ בתורה, כיון שהיא בבחי' "לחם מן השמים"¹³, אור עליון שלמעלה מהעולם — הרי לכאורה לא שייך בה עמל.

וכמבואר בלקו"ת¹⁴ בפירוש הפסוק¹⁵ "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל" — שהדיוק בזה הוא שבישראל דוקא אין ענין של עמל, אבל ביעקב יש ענין של עמל — ש"יעקב" היינו "יו"ד עקב"¹⁶, שזהו כפי שהגשמה מתלבשת בענינים גשמיים, ובכללות הו"ע העבודה דששת ימי החול, משא"כ "ישראל", "לי ראש"¹⁷, הו"ע העבודה דשבת שלמעלה מבירורים, ובזה לא שייך ענין העמל.

(15) בלק כג, כא.

(16) ע"ח ש"ג פ"ב. פרדס שכ"ג בערכו.

וראה תו"א ר"פ ויצא. ובכ"מ.

(17) פע"ח שכ"ט פ"א. שעה"פ וישלח

לב, כט. סה"ל ויחי מז, כח. מח, ב. ועוד.

הנסמן בתו"מ סה"מ תשרי ע' לד.

(10) פרש"י ר"פ חוקת.

(11) וירא כא, לג.

(12) ראה לקו"ת תבוא מב, ד. מג, ג.

ובכ"מ.

(13) בשלח טז, ד.

(14) בלק עא, ד ואילך.

ומזה מובן, שענין העמל שייך דוקא בענינים השייכים לעולמות, כמו קיום המצוות שנתלבשו בדברים גשמיים, ועד"ז גם בתפלה, שהיא בבחי' "סולם" שמלמטה למעלה¹⁸, ונקראת בשם "חיי שעה"¹⁹, כיון שהו"ע שבא ע"י הנבראים; אבל ענין העמל אינו שייך בתורה שבאה מלמעלה¹⁸, ומבחי' שלמעלה מהעולמות.

ד. על הפסוק²⁰ "כי אדם לעמל יולד" — איתא בגמרא²¹: "איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר²² כי אכף עליו פיהו, הוי אומר לעמל פה נברא. ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר²³ לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, הוי אומר לעמל תורה נברא".

וע"פ הידוע שגם סלקא-דעתך בתורה הו"ע של תורה²⁴, מובן, שצריך להיות גם הענין ד"עמל מלאכה" ו"עמל שיחה", אבל, מהו הענין — תכלית בריאת האדם, ותכלית הבריאה בכללותה (שהרי האדם הוא בחיר הנבראים) — הרי זה "עמל תורה".

והנה, ג' הענינים דמלאכה שיחה ותורה — שבכולם צריך להיות ענין העמל — הם: מעשה המצוות, דיבור התפלה (כמארו"ל²⁵ על הפסוק²⁶ "ויצא יצחק לשוח", "אין שיחה אלא תפלה"), ומחשבת התורה. ובכן:

בנוגע למעשה המצוות, מובן ששייך ענין העמל — כיון שזהו"ע הקשור עם גשמיות, כנ"ל.

וכמו"כ בנוגע לדיבור התפלה שייך ענין העמל — שהרי מצינו בראשונים²⁷ שדיבור נקרא בשם "מעשה זוטא", וכדאיתא בגמרא²⁸ ש"עקימת שפתיו הוי מעשה", וכיון שזהו ענין של מעשה, לכן שייך בו ענין העמל.

משא"כ תורה שענינה הבנה והשגה, הרי זה ענין שאינו שייך לגשמיות.

(25) ברכות כו, ב. ע"ז ז, ב (וראה בתוד"ה ואין שם).

(26) חיי שרה כד, סג ובפרש"י.

(27) ראה חידושי הרשב"א שבועות כא, א (בשם הר"י מיגוש). הובא באג"ק ח"י ס"ע שמ. חט"ז ס"ע קיח. ועוד.

(28) סנהדרין סה, א.

(18) ראה תניא אגה"ת רפ"י. ובכ"מ.

(19) שבת יו"ד, א.

(20) איוב ה, ז.

(21) סנהדרין צט, רע"ב.

(22) משלי טז, כו.

(23) יהושע א, ח.

(24) ראה לקו"ש חט"ו ע' 94 ובהערה 11.

ואע"פ שענין ההבנה וההשגה הוא בכלי השכל, ועל ידם גם בכלי המוח הגשמי, ועד שמצינו בספרי הרפואה ומובא בחסידות²⁹ שע"י השגת השכל נעשה שינוי במוח הגשמי — הרי עצם ענין השכל ישנו גם ללא המוח הגשמי, וכמו בהנשמה למעלה, שיש אצלה ענין ההשגה ללא קשר עם ענינים גשמיים. והיינו, שאין זה כמו דיבור ומעשה שאינם שייכים אצל הנשמה למעלה, וכל ענינם הוא רק בשייכות לגשמיות, משא"כ ענין השכל שישנו ללא המוח הגשמי, ואדרבה, השכל כפי שהוא ללא מוח גשמי הוא נעלה יותר מכמו בהתלבשותו במוח, ונמצא, שעצם ענין התורה אינו קשור עם גשמיות.

וא"כ, כיצד שייך בתורה ענין העמל?

בנוגע לנגלה דתורה, יש לבאר, שזהו לפי שענינה הוא לירד למטה בשביל ענין הבריורים בעולם שנעשים ע"י התורה.

אבל האמת היא, שהענין ד"עמלים בתורה" הוא לא רק בגליא דתורה, אלא גם בפנימיות התורה. דהנה, גליא דתורה נקראת "גופי תורה", ופנימיות התורה נקראת "נשמתא דאורייתא"³⁰, והיינו שגליא דתורה הוא בדוגמת הגוף שהוא טפל וחיצוניות לגבי הנשמה. והרי לא יתכן שכל תכלית בריאת האדם תהי' כדי להתייגע כל ימיו בענין טפל וחיצוני. ועכצ"ל ש"עמל תורה" ישנו גם ובעיקר בסתים דאורייתא.

ה. והנה, ע"פ המדובר כמ"פ³¹ שהתורה ניתנה בדרך כלל וברוך פרט, הרי כל ג' הענינים דעמל מלאכה עמל שיחה ועמל תורה ישנם גם בתורה גופא (כדלקמן ס"ו).

וכשם שבכללות ג' הענינים, הרי אף שגם עמל מלאכה ועמל שיחה הם ענינים בקדושה, מ"מ, עיקר המעלה היא בעמל תורה דוקא — כן הוא גם בג' הענינים כפי שהם בתורה גופא, מלאכה שבתורה, שיחה שבתורה ותורה שבתורה, שעיקר העמל צריך להיות בתורה שבתורה.

ובענין זה חלוקים בעלי-עסק ויושבי-אוהל ובני-הישיבות ביחוד, שאף שאצל כולם צריכים להיות כל ג' הענינים (כיון שגם קס"ד בתורה הו"ע של תורה, כנ"ל), מ"מ, יש חילוק ביניהם הן בנוגע להענין העיקרי (עמל תורה) והן בנוגע להקס"ד (עמל מלאכה ועמל שיחה):

30) זח"ג קנב, א. 31) ראה גם לעיל ע' 279. וש"נ.

29) ראה סה"מ קונטרסים ח"א צו, א. תש"י ע' 243. תש"י ע' 33.

בעלי-עסק — עיקר עבודתם במשך רוב היום היא בעמל מלאכה ועמל שיחה. הן אמת שמסקנת הגמרא היא שהתכלית היא עמל תורה, ולכן גם אצלם צריך להיות "עמל תורה" בזמנים הקבועים ללימוד התורה, החל מ"פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית"³², ויש לכל אחד להוסיף ולהרבות בזה כפי יכלתו, אבל אעפ"כ, הענין דעמל תורה הוא אצלם במיעוט זמן, ואילו במשך רוב היום עליהם לעסוק בעמל מלאכה ועמל שיחה, שהו"ע הביירוים שבעולם.

ואילו תלמידי הישיבות — הרי נוסף לכך שעיקר כל ענינם במשך כל היום צריך להיות "עמל תורה", נגלה דתורה ופנימיות התורה, הנה גם העסק בעמל מלאכה ועמל שיחה (שצריך להיות אצלם מצד הקס"ד שבגמרא) הוא באופן אחר אצלם — שאין זה בענין הביירוים שבעולם, שהרי העולם אינו בדי' אמות שלהם, תלמידי התמימים אין להם עסק עם העולם, וענין עמל מלאכה ועמל שיחה אצלם הוא מלאכה ושיחה שבתורה.

ו. ביאור ג' הענינים דמלאכה שיחה ותורה — בתורה גופא:

מלאכה שבתורה — הו"ע היגיעה בהפצת התורה בכל מקום. כלומר: אין הכוונה להכין את המקום שיוכלו להפיץ שם תורה, שהרי זה שייך לענין הביירוים, ולא זו היא עבודתם של התלמידים בהוה, אלא הכוונה היא להפצת התורה. והיינו, שאין לו עסק עם העולם, אלא עם התורה, להפיץ אותה (ולדוגמא — ענין חזרת דא"ח בבתי כנסיות³³).

שיחה שבתורה — הו"ע הלימוד בדיבור ובקול, ולא רק בעיון המחשבה, וכמארז"³⁴ על הפסוק³⁵ "כי חיים הם למוצאיהם", "למוצאיהם בפה", שאז היא "תורת חיים", "ואם ערוכה ברמ"ח אברים משתמרת", ובפשטות — ללמוד בקול ומתוך חיות ("מיט אַ קאָך").

ותורה שבתורה — הו"ע העיון בתורה.

וכאמור, שאף שבכל ג' הענינים צריך להיות עמל, מ"מ, העיקר הוא עמל תורה, היינו, להתייגע במוחו בעיון הבנת והשגת התורה.

ז. וכמוזכר לעיל, שהענין ד"תהיו עמלים בתורה" לומד רש"י ממשנ" ב"בחוקותי", היינו, לא הלשון הרגיל, תורה, אלא לשון חוקה, שמזה מוכח שהכוונה היא לענין העמל, כיון שעושה זאת נגד השכל שהוא עיקר האדם.

(34) עירובין נד, רע"א.

(35) משלי ד, כב.

(32) מנחות צט, ב.

(33) כ"ה בזכרון אחרים (המו"ל).

והיינו, שאין להמתין עד שיהי' לו חשק וגעשמאָק בלימוד התורה, אלא צריך ללמוד מתוך חיות וללא הגבלות גם כאשר אין לו חשק וגעשמאָק — שזהו ענין העמל בתורה.

ח. ויש עוד ענין בפירוש "בחוקותי", מלשון חוקה — כמבואר בלקו"ת³⁶ שהו"ע אותיות החקיקה.

אותיות — הם גבול, כידוע³⁷ שאותיות הם הכלים, שהו"ע הגבול. אמנם, גבול זה הוא באופן של התאחדות, שזהו החילוק שבין אותיות הכתיבה לאותיות החקיקה, שאותיות הכתיבה הם דבר נוסף על הקלף, ואילו אותיות החקיקה הם בהתאחדות עם האבן.

והיינו, שאע"פ שזהו"ע של מדידה והגבלה, מ"מ, לאמיתו של דבר אין זו הגבלה, כיון שזוהי מדידה עצמית דתורה, שאין זו הגבלה, כידוע³⁸. ובנוגע לפועל:

מדברים רבות אודות הענין ד"ופרצת" בתורה³⁹, אבל, לא צריכים לצאת מה"סדר"; יש צורך בשמירת בריאות הגוף, ושמירת זמני הסדרים, שכן, הגבלה זו אינה ענין של הגבלה, ואדרבה, זוהי המדידה עצמית דתורה, שזהו אמיתית הענין דבלי גבול.

* * *

ט. בפרק⁴⁰ חמישי דמסכת אבות מונה המשנה כמה ענינים שהם במספר עשרה. וצריך להבין⁴¹: למה לא מזכירה המשנה עשרת הדברות? ולכאורה, כיון שכל הענינים נלקחים מהתורה — מה שישנו בעולם מספר עשרה⁴², ולכל לראש, "בעשרה מאמרות נברא העולם", הרי זה נלקח מעשרת הדברות (כידוע מרז"ל⁴³ על הפסוק⁴⁴ "עשרה עשרה הכף בשקל הקודש", שעשרה המאמרות מכוונים ונלקחים מעשרת הדברות) — הרי לכל לראש צריך למנות את עשרת הדברות⁴⁵, שמהם נלקחים שאר הענינים שהם במספר עשרה שנימנו בפרק זה?

ח"ד ס"ע 1226 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

41) ראה גם לקו"ש ח"ל ע' 2 ואילך.

42) ראה פרדס ש"ב בתחלתו.

43) זח"ג יא, ב.

44) נשא ז, פו.

45) ואין לומר שהטעם שלא נזכר עשרת

36) ריש פרשתנו, ור"פ חוקת.

37) ראה לקו"ת פרשתנו מו, ד. ובכ"מ.

38) ראה סה"מ תרנ"ז ע' קנו ואילך.

וש"נ.

39) ראה משיחת ש"פ קדושים, מבה"ח

אייר שנה זו (לעיל ע' 266 ואילך). וש"נ.

40) מכאן עד סוסי"א הוגה ע"י כ"ק

אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפסה בלקו"ש

והביאור בזה:

עשרת הדברות — אף שהכל נלקח מהם, הרי הם מובדלים לגמרי באינ-ערוך מהעולם. כל הענינים באים אמנם מהתורה, אבל התורה אינה באותו גדר וסוג שלהם.

ולכן לא מונה המשנה את עשרת הדברות, כיון שאי אפשר לחברם ולמנותם יחד עם שאר הענינים שנימנו במשנה שם.

י. בין הענינים שנימנו במספר עשרה, ישנם לא רק ענינים של טבע, אלא גם נסים, ועד גם הנסים שהיו בבית-המקדש, המקום בעולם שבו הי' "ושכנתי"⁴⁶ דהעצמות, "נמנע הנמנעות"⁴⁷, שלכן הי' בנסים שבביהמ"ק החיבור של נס וטבע ביחד⁴⁸.

ואעפ"כ לא נימנו עשרת הדברות במשנה, כיון שעשרת הדברות הם מובדלים אפילו מהעשרה נסים שבבית המקדש:

בית המקדש הוא תכלית השלימות של העולם. תכלית בריאת העולם היא שתהי' דירה לו יתברך בתחתונים, ותכלית זו שבעולם נשלמת ע"י בית המקדש.

משא"כ התורה "קדמה לעולם"⁴⁹, שהיא למעלה מהעולם לגמרי, אפילו למעלה מבית המקדש⁵⁰, וכמדובר פעם⁵¹, שכיון שהתורה היא חד עם הקב"ה, הרי כשם שאצל קודשא בריך הוא לא שייך לומר שתכליתו היא בשביל מישהו אחר ח"ו, אלא התכלית הוא בו בעצמו, כמו"כ הוא גם בתורה.

מוגה).

46) תרומה כה, ח.

47) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח. הובא ונת' בס' החקירה להצ"צ לד, ב ואילך. ובכ"מ.

48) ראה לקו"ש ח"ג ע' 904 ואילך ובהמצויין שם.

49) פסחים נד, א. וש"נ.

50) ראה ג"כ תניא קו"א ד"ה דוד זמירות (קס, סע"א ואילך). לקו"ת במדבר יח, א ואילך. סהמ"צ להצ"צ מצות משא הארון בכתף (דרמ"צ מ, ב ואילך).

51) ראה לקו"ש שם ע' 816, ובהמצויין שם.

הדברות הוא לפי שזהו דבר הפשוט ואין בו חידוש, ומה שזוכר במשנה ע"ד "עשרה מאמרות" ו"עשרה דורות", עיקר הכוונה בזה היא לא בשביל הענין דמספר עשרה, אלא כיון שרוצה לומר את המשך דברי המשנה בנוגע לענינים אלו (ואילו בנוגע לעשרת הדברות לא רצה התנא לומר דבר) — שהרי התנא מונה כמה ענינים במספר עשרה מבלי לומר בהם דבר, כמו עשרה נסים ועשר מכות, ויתירה מזה: "עשרה נסיונות נסו אבותינו את הקב"ה במדבר" (משנה ד), שבענין זה אין חידוש אפילו בענין המספר, שהרי נתפרש הדבר בכתוב, כפי שממשיך: "שנאמר (שלח יד, כב) וינסו אותי זה עשר פעמים" (מהנחה בלתי

יא. כל עניני התורה (מלשון הוראה⁵²) הם הוראה בעבודתנו. וכשם שצריכים ללמוד הוראה מהענינים הכתובים בתורה, כמו"כ יש ללמוד הוראה מזה שענין מסויים לא נקבע בתורה.

העובדה שהתנא אינו מזכיר בפרק זה את עשרת הדברות — יש בה הוראה:

לימוד התורה צריך להיות "לשמה" — לשם התורה כשלעצמה, ולא בשביל תכלית אחרת.

והאופן דלימוד התורה "לשמה" — מתבטא בכך שהלימוד אינו מוגבל בשום הגבלות: כאשר הלימוד הוא בשביל תכלית, גשמי או אפילו רוחני, הרי כיון שכל הענינים הם בהגבלה, אזי גם הלימוד הוא מוגבל. אבל כאשר הוא לומד לשם התורה שהיא בלי גבול — אזי לומד ללא הגבלות.

וכמדובר פעם⁵³, שההגבלות בלימוד התורה שישנם ע"פ שלחן-ערוך הם רק בנוגע מצות תלמוד תורה, אבל התורה עצמה היא ללא הגבלות של זמן ומקום, ועד ש"ואהי' אצלו גו' (אצלו דוקא) שעשועים"⁵⁴.

יב. וכן הוא גם בהענין ד"אם בחוקותי תלכו וגו'":

התורה אומרת אמנם "אם בחוקותי תלכו", "שתהיו עמלים בתורה", אזי "ונתתי גשמיכם בעתם", וכל הברכות האמורות בפרשה, עד "ואולך אתכם קוממיות"⁵⁵, ויש בזה מעלות נפלאות, אבל אעפ"כ, עדיין אין זה אמיתית השכר דלימוד התורה, ולא בשביל זה צריך להיות לימוד התורה;

אמיתית השכר דלימוד התורה הוא — עצם הענין ד"עמלים בתורה".

54) משלי ח, ל. וראה תניא וסהמ"צ שם.
55) שם, יג.

52) ראה רד"ק תהלים יט, ח. זח"ג נג, ב.
53) ראה לקו"ש ח"ב ע' 305. תר"מ חכ"ג
ע' 38.